
OBSAH

Obsah	5
Seznam zkratk	15
Odborná předmluva (RNDr. Ladislav Miko, Ph.D.)	19
Úvodní poznámka	23
Poděkování	27

ČÁST I. – ÚVOD DO PRÁVNÍ ÚPRAVY OCHRANY PŘÍRODY A PÉČE O BIOLOGICKOU ROZMANITOST	29
1. Vymezení předmětu, jeho obsah a postavení v rámci systému práva životního prostředí	29
2. Ohrožení biologické rozmanitosti	35
2.1. Stav, příčiny a trendy	35
2.2. Přístupy k ochraně a péči o biodiverzitu a řešení pomocí práva	39
3. Cíle a nástroje právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost	43
4. Hlavní směry právní úpravy, její kategorizace a prameny	45
5. Charakteristické způsoby právní regulace vztahů v oblasti ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost	49

ČÁST II. – MEZINÁRODNÍ PRÁVO	61
1. Pojetí mezinárodního práva v oblasti ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost	61
2. Vývoj mezinárodněprávní úpravy využívání přírodních zdrojů a péče o biologickou rozmanitost	63
3. Subjekty a aktéři práva ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost	75
3.1. Státy	75
3.2. Mezinárodní vládní (mezivládní) organizace	77
3.2.1. Mezinárodní vládní organizace a programy v rámci OSN a přidružené organizace	77
3.2.2. Rada Evropy	84
3.3. Mezinárodní nevládní organizace	86
3.3.1. Světový svaz ochrany přírody – IUCN	86
3.3.2. Světový fond na ochranu přírody (WWF)	92

3.3.3. Evropská federace přírodních a národních parků (EUROPARC)	93
3.3.4. BirdLife International	94
3.3.5. Wetlands International	97
3.4. Finanční instituce	98
3.4.1. Bankovní instituce	98
3.4.2. Světová obchodní organizace	98
3.5. Mezinárodní soudní tribunály	99
3.6. Původní obyvatelstvo	101
4. Ochrana přírody a péče o biologickou rozmanitost v celosvětových deklaracích a plánech	109
4.1. Konference o biosféře 1968	109
4.2. Dokumenty z Konference OSN o lidském životním prostředí 1972 ve Stockholmu	109
4.3. Světová charta přírody (World Charter of Nature, 1982)	111
4.4. Dokumenty z Konference o životním prostředí a rozvoji v Rio de Janeiru (1992)	112
4.5. Dokumenty ze Světového summitu o udržitelném rozvoji v Johannesburgu (2002)	116
5. Mezinárodní programy a strategie na ochranu přírody a péče o biologickou rozmanitost	119
5.1. Program Člověk a biosféra	119
5.2. Geopark UNESCO	120
5.3. Soustava Smaragd	121
5.4. Celoevropská strategie biologické a krajinné rozmanitosti	122
5.5. Koordinované programy k ochraně a udržitelnému rozvoji Arktidy	123
6. Ochrana přírody a péče o biologickou rozmanitost	124
6.1. Územní a druhová ochrana přírody	124
6.1.1. Mezinárodní ochrana mokřadů	124
6.1.2. Ochrana světového kulturního a přírodního dědictví	128
6.1.3. Mezinárodní obchod ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin	131
6.1.4. Ochrana stěhovavých druhů volně žijících živočichů ...	137
6.1.5. Dohody a memoranda přijatá podle čl. IV Úmluvy o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů	139
6.1.6. Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť	149

6.1.7. Ochrana ptáků	153
6.2. Ochrana a péče o biologickou rozmanitost.....	158
6.2.1. Úvodní poznámky	158
6.2.2. Úmluva o biologické rozmanitosti	160
6.2.3. Biologická bezpečnost	178
6.2.4. Ohrožení biologické rozmanitosti nepůvodními invazními druhy	180
6.3. Ochrana přírody a krajiny, zejména v horských oblastech	184
6.3.1. Evropská úmluva o krajině	184
6.3.2. Ochrana životního prostředí a udržitelný rozvoj v karpatském regionu.....	186
6.3.3. Ochrana životního prostředí a udržitelný rozvoj v Alpách	188
6.4. Změny podnebí, dezertifikace a deforestace a jejich dopady na biodiverzitu	190
6.4.1. Problémy dezertifikace	190
6.4.2. Problémy změn klimatu	192
6.4.3. Problémy deforestace	195
7. Ochrana přírodních zdrojů v Antarktidě.....	196
7.1. Smlouva o Antarktidě (1959).....	198
7.2. Protokol o ochraně životního prostředí ke Smlouvě o Antarktidě (1991).....	198
7.3. Úmluva o ochraně antarktických ploutvonožců (1972).....	201
7.4. Úmluva o ochraně antarktických mořských živých zdrojů (1980).....	202
7.5. Česká republika a právní normy týkající se ochrany přírodních zdrojů v Antarktidě	204
8. Ochrana mořské a pobřežní biodiverzity	205
8.1. Úvodní poznámky	205
8.2. Ochrana pobřežních a mořských společenstev	205
8.3. Právní úprava regulace využívání mořských živých zdrojů.....	209
8.4. Kodifikace mořského práva	211
8.5. Ochrana biodiverzity a Jakartský mandát.....	214
8.6. Přehled dalších pramenů právní úpravy.....	215
9. Ochrana sladkých vod	216
9.1. Úvodní poznámky	216
9.2. Smluvní ochrana a využívání vod.....	217
10. Ochrana zvířat v lidské péči.....	219
10.1. Úvodní poznámky	219

10.2. Všeobecná deklarace práv zvířat	220
10.3. Welfare	222
10.4. Mezinárodní smluvní ochrana zvířat v lidské péči	223
11. Mezinárodněprávní úprava odpovědnosti za škody na životním prostředí	226
12. Trestněprávní odpovědnost za delikty proti životnímu prostředí	230
13. Závěr	233
 ČÁST III. – EVROPSKÉ KOMUNITÁRNÍ PRÁVO	236
1. Ochrana přírody v evropském komunitárním právu	236
1.1. Základní aspekty právní úpravy	236
1.2. Obecné cíle ochrany životního prostředí v primárních pramenech práva životního prostředí	239
1.3. Institucionální zabezpečení ochrany životního prostředí	240
1.4. Finanční nástroje ochrany přírody	244
1.4.1. Nařízení EP a Rady č. 1655/2000 (LIFE)	244
1.4.2. Další fondy Společenství	245
2. Ochrana biodiverzity v environmentální politice EU	247
2.1. Ochrana biodiverzity v akčních programech na ochranu životního prostředí	247
2.2. Článek 6. Šestého akčního programu	251
2.3. Ochrana biodiverzity ve Zprávě z Malahide	254
3. Přehled pramenů práva EU v oblasti ochrany přírody a péče o biodiverzitu	256
3.1. Mezinárodní smlouvy	256
3.2. Rozhodnutí ESD	257
3.3. Sekundární prameny	257
4. Ochrana ptáků v právu EU	262
4.1. Územní ochrana ptactva	264
4.1.1. Obecná ochrana stanovišť	264
4.1.2. Zvláštní ochrana stanovišť	265
4.2. Druhová ochrana ptactva	270
4.3. Ochrana ptáků před nepůvodními druhy	274
4.4. Vědecký výzkum ptáků a jejich populací a stanovišť	274
4.5. Informace o naplňování směrnice o ptácích	275
4.6. Pravidla pro ochranu přírody členského státu EU nezávisle na společné právní úpravě	275

5. Ochrana ostatních volně žijících živočichů a ochrana planě rostoucích rostlin.....	276
5.1. Ohrožení druhové rozmanitosti	276
5.2. Územní a druhová ochrana podle směrnice o stanovištích	277
5.3. Ochrana před invazními nepůvodními druhy	280
6. Ochrana přírodních stanovišť, vytvoření soustavy Natura 2000	282
6.1. Základní aspekty právní úpravy	282
6.2. Tři fáze (etapy) zřizování evropsky významných lokalit podle směrnice o stanovištích:	285
6.2.1. <i>Fáze 1.: čl. 4 odst. 1 – Inventarizace, identifikace a navržení Národního seznamu členským státem</i>	<i>285</i>
6.2.2. <i>Fáze 2.: čl. 4. odst. 2, čl. 5 – stanovení přírodních lokalit evropského významu Komisí.....</i>	<i>289</i>
6.2.3. <i>Fáze 3.: čl. 4 odst. 4 a 5 – vyhlášení evropsky významné lokality členským státem</i>	<i>291</i>
6.3. Žaloby vlastníků pozemků na Komisi	293
6.4. Posuzování vlivů projektů a plánů na území soustavy Natura 2000	293
6.5. Péče o území dle čl. 6 odst. 1 a 2 a 10 směrnice.....	295
6.6. Problémy budování soustavy Natura 2000	295
7. Obchodování s ohroženými druhy živočichů a rostlin (CITES v EU)	298
7.1. Přehled základních právních norem	298
7.2. Nařízení Rady č. 338/97/ES	300
7.3. Ostatní právní normy	305
8. Ochrana druhů regulací lovu a zákazu dovozu výrobků z nich	306
8.1. Zákaz komerčního dovozu produktů z mláďat tuleňů	306
8.2. Regulace komerčního využití výrobků a produktů z velryb a ostatních kytovců	306
8.3. Regulace lovu zvířat do talířových želez (nášlapných pastí) a dovozu kožesin a výrobků z některých druhů	307
8.4. Návrh směrnice o standardech humánního lovu zvířat do pastí.....	309
8.5. Ochrana delfinů.....	311
9. Ochrana antarktických mořských živých zdrojů	312
10. Ochrana druhů ex situ.....	313
10.1. Základní souvislosti.....	313

10.2. Směrnice o zoologických zahradách	314
11. Ochrana zvířat v lidské péči	316
11.1. Úvodem	316
11.2. Ochrana zvířat používaných k pokusným a jiným vědec- kým účelům	317
11.3. Ochrana zvířat chovaných pro hospodářské účely	318
11.4. Ochrana zvířat určených k porážce	321
11.5. Přesuny jedinců vybraných domácích zvířat.....	322
11.6. Ochrana zvířat během jejich přepravy	325
12. Ochrana lesních ekosystémů	330
12.1. Základní aspekty právní úpravy	330
12.2. Nařízení Evropského Parlamentu a Rady č. 2152/2003/ES ze 17. listopadu 2003 o monitorování lesů a výměně informa- cí o změnách životního prostředí v ES (tzv. Forest Focus)	331
12.3. Nařízení Evropského Parlamentu a Rady ze dne 7. listopadu 2000 č. 2494/2000/ES o opatřeních k zachování a udrži- telem hospodaření v tropických a jiných lesích rozvojových států	333
12.4. Obchod s reprodukčním materiálem lesních dřevin	334
13. Ochrana vod a vodních ekosystémů, ochrana mořského prostředí.....	334
13.1. Rámcová směrnice pro vodní politiku ES	334
13.2. Ochrana vodních toků	338
13.3. Ochrana mořského prostředí	340
14. Zemědělské hospodaření, rozvoj venkova a ochrana biodiverzity	342
14.1. Základní aspekty právní úpravy	342
14.2. Zemědělské hospodaření a ochrana biodiverzity	344
14.3. Podpora rozvoje venkova a ochrana biodiverzity	345
15. Geneticky modifikované organismy	349
15.1. Základní aspekty právní úpravy	349
15.2. Uzavřené nakládání s geneticky modifikovanými mikro- organismy	350
15.3. Záměrné uvolňování GMO do životního prostředí	351
15.4. Přeshraniční pohyb geneticky modifikovaných organismů....	352
16. Právní odpovědnost za škody na životním prostředí podle komunitárního práva.....	353
16.1. Důvody pro přijetí společné právní úpravy v EU.....	353

16.2. Směrnice č. 2004/35/ES o odpovědnosti za škody na životním prostředí prostřednictvím prevence jejich vzniku a jejich nápravy	354
17. Společná úprava trestní odpovědnosti v oblasti životního prostředí.....	363
17.1. Obecné poznámky	363
17.2. Rámcové rozhodnutí č. 2003/80 o trestněprávní ochraně životního prostředí.....	364
18. Rozhodovací praxe Evropského soudního dvora v oblasti ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost.....	368
18.1. Úvodní poznámky	368
18.2. Nejčastější typy případů porušení závazků členských států podle judikatury ESD	369
19. Závěr	395
ČÁST IV. – ČESKÉ PRÁVO	398
1. Úvodní poznámka	398
2. Vývoj právní úpravy ochrany přírody a péče o biodiverzitu do roku 2006	398
2.1. Územní ochrana přírody a krajiny do roku 1990.....	398
2.2. Právní úprava ochrany rostlinstva a živočišstva do roku 1990.....	406
2.3. Právní úprava ochrany přírody a péče o biodiverzitu v letech 1990–2005.....	409
3. Ochrana biodiverzity ve státní politice péče o životní prostředí.....	412
3.1. Státní program ochrany přírody a krajiny ČR (1998).....	412
3.2. Státní politika životního prostředí (2001).....	413
3.3. Státní politika životního prostředí 2004–2010 (2004).....	413
3.4. Strategie ochrany biologické rozmanitosti ČR (2005)	415
4. Prameny současné právní úpravy ochrany přírody a krajiny a péče o biologickou rozmanitost.....	417
5. Přístupy k ochraně biodiverzity a jejich odraz v právu	420
6. Druhová ochrana in situ	424
6.1. Ochrana volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin ...	424
6.1.1. Obecná druhová ochrana	425
6.1.2. Zvláštní druhová ochrana.....	426
6.2. Ochrana volně žijících ptáků	430
6.3. Kříženci.....	437

6.4. Invazní nepůvodní druhy	438
7. Právní úprava lovu volně žijících živočichů	442
7.1. Ochrana a lov zvěře v rámci myslivosti	442
7.2. Ochrana a lov ryb a vodních organizmů	447
7.2.1. Právní úprava v zákoně o rybářství	447
7.2.2. Právní úprava v zákoně o ochraně přírody a krajiny	451
8. Náhrada škod způsobených vybranými druhy zvláště chráněných živočichů	452
9. Druhová ochrana ex situ	454
9.1. Zoologické zahrady	454
9.2. Záchranné programy	463
9.3. Záchranné stanice	465
9.4. Botanické zahrady a arboreta	466
10. Obchodování s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin	467
10.1. Úvodem	467
10.2. Platné právní předpisy	468
10.3. Zákon o obchodování s ohroženými druhy	470
11. Nakládání s živočichy v lidské péči	473
11.1. Úvodem	473
11.2. Živočich v lidské péči jako předmět vlastnického práva	473
11.3. Obecné povinnosti chovatele	474
11.4. Osvědčení o evidenci živočicha v přímé péči člověka	475
11.5. Zájmový chov	476
11.6. Chov nebezpečných druhů	476
11.7. Chov pro vědecké účely	477
11.8. Hospodářský chov	478
12. Ochrana zvířat proti týrání	478
13. Územní ochrana přírody a krajiny	481
13.1. Obecná ochrana	481
13.1.1. Územní systémy ekologické stability	481
13.1.2. Významné krajinné prvky	482
13.1.3. Ochrana dřevin rostoucích mimo les	482
13.1.4. Ochrana neživé přírody	484
13.1.5. Ochrana krajinného rázu	486
13.1.6. Přechodně chráněná plocha	487
13.2. Zvláštní územní ochrana	487
13.2.1. Společné právní prostředky zajišťující ochranu zvláště chráněných území	488

13.2.2. Jednotlivé kategorie ZCHÚ	493
13.3. Zvláštní individuální ochrana	496
13.3.1. <i>Ochrana památných stromů</i>	496
13.3.2. <i>Zvláštní ochrana nerostů</i>	497
14. Vytvoření a ochrana území soustavy NATURA 2000	497
14.1. Úvodní poznámka	497
14.2. Ptačí oblasti	498
14.3. Evropsky významné lokality	503
14.4. Realizace ekonomických záměrů v ptačích oblastech a evropsky významných lokalitách	507
15. Ochrana lesa	510
15.1. Les jako předmět ochrany dle zákona	510
15.2. Hlavní směry platné právní úpravy ochrany lesa podle lesního zákona	511
15.3. Ochrana lesa podle zákona o ochraně přírody a krajiny	513
16. Právní a ekonomické nástroje ochrany přírody a krajiny	514
16.1. Administrativně-právní nástroje	514
16.2. Dobrovolné nástroje	516
16.3. Koncepční nástroje	517
16.4. Ekonomické nástroje	518
16.4.1. <i>Odvozy za kácení dřevin</i>	518
16.4.2. <i>Poplatky v národních parcích</i>	518
16.4.3. <i>Finanční příspěvek na zlepšování stavu přírody a krajiny</i>	519
16.4.4. <i>Náhrada újmy za ztížení zemědělského nebo lesního hospodaření</i>	519
16.4.5. <i>Finanční náhrada za omezení vzniklá vyhlášením přechodně chráněné plochy</i>	520
16.5. Speciální nástroje ochrany přírody	520
16.5.1. <i>Účast veřejnosti podle § 70 zákona o ochraně přírody a krajiny</i>	520
16.5.2. <i>Účast obcí podle § 71 zákona o ochraně přírody a krajiny</i>	522
17. Vlastnické právo a omezení výkonu vlastnického práva ve vztahu k ochraně přírody	523
17.1. Úvodní poznámka	523
17.2. Jednotlivé druhy omezení vlastnického práva vyplývající ze zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny	524

18. Prostředky uplatňování ekologicko-právní odpovědnosti v ochraně přírody a péči o biologickou rozmanitost	531
18.1. Nápravná opatření	531
18.2. Odebrání nedovoleně držených jedinců zvláště chráněných druhů.....	531
18.3. Odpovědnost za přestupky	532
18.4. Odpovědnost za jiné správní delikty	532
18.5. Trestněprávní ochrana	533
19. Organizace veřejné správy v ochraně přírody a péče o biologickou rozmanitost	535
19.1. Úvodní poznámka.....	535
19.2. Vývoj právní úpravy veřejné správy na úseku ochrany přírody a krajiny v českém právu	536
19.3. Obecná státní správa v oblasti ochrany přírody a krajiny de lege lata.....	539
19.4. Speciální státní správa v oblasti ochrany přírody a krajiny de lege lata.....	542
19.5. Státní správa v oblasti ochrany přírody a krajiny propůjčená fyzickým osobám de lege lata	545
19.6. Státní dozor a vrchní státní dozor podle zákona o ochraně přírody a krajiny de lege lata.....	546
19.7. Státní správa na úseku obchodování s ohroženými druhy podle CITES de lege lata.....	547
19.8. Státní správa na úseku zoologických zahrad de lege lata.....	548
19.9. Možnosti institucionální transformace ochrany přírody v ČR de lege ferenda.....	549
20. Závěr	551
Epilog (RNDr. Jan Plesník, CSc.)	554
Introduction to Legislation on Nature Conservation and Biological Diversity Management	556
Literatura	566
Internetové prameny	573
Přehled judikatury Evropského soudního dvora	575
Seznam boxů.....	577
Rejstřík	578